ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 13.05.2024 | Микола Капітоненко

Торговельний діалог з геополітичними ідеями

Коли конфронтація зі США видається неминучою, а відносини з Москвою – надійними, вирішальним напрямком Китаю стає Європа.

Російсько-українська війна, що триває, поступово змінює міжнародний політичний ландшафт, і за цими змінами уважно стежать навіть ті держави, що перебувають далеко від її реалій. Війна запускає складні механізми міжнародної взаємодії, перевіряє на міцність альянси і змінює співвідношення сил. Крім туманного поки що майбутнього міжнародного порядку на карту поставлено важливі конкретні питання поточної зовнішньої політики. Принаймні, для тих держав, які можуть собі її дозволити.

У Пекіні, досить довго поспостерігавши за розвитком подій, вирішили, що час діяти. Європейське турне лідера КНР Сі Цзіньпіна – елемент довгострокової стратегії Китаю, що спирається на ініціативи у сфері глобальної безпеки, глобального розвитку та глобальної цивілізації, які відображають китайське бачення нового міжнародного порядку з урахуванням, окрім іншого, змін у глобальному ж співвідношенні сил. Пекін хоче і готовий відігравати помітнішу роль у світовій політиці, спираючись на свої економічні можливості, що значно зросли: Китай на сьогодні найбільша економіка світу за паритетом купівельної спроможності, хоча все ще не дотягує до історично максимальних показників епохи імператора Цяньлуна, коли на його частку припадало близько 30 відсотків світової економіки.

Економічному успіху Китаю багато в чому сприяла глобальна система вільної торгівлі, до якої він приєднався 2001 року. Ця система робить його величезну експортно-орієнтовану економіку залежною від стабільних поставок енергоресурсів і доступу до найбільших ринків – у Південно-Східній Азії, Європі та Північній Америці. Це, своєю чергою, вплітає Пекін у складний вузол відносин зі США, ЄС, Росією та низкою регіональних держав по всьому світу, де взаємна залежність супроводжується гострою конкуренцією, а

часом і торговими війнами. Якщо накласти на цю картину очевидну кризу світопорядку та російсько-українську війну, стає зрозумілим масштаб завдань, що стоять перед Сі Цзіньпіном.

Ключові з них: протистояння зі США, складний діалог з Європою і відносини з Росією. Мінлива геометрія чотирикутника багатополярного світу підштовхує Китай до дій. В умовах, коли конфронтація зі США видається неминучою, а відносини з Москвою – досить надійними, вирішальним напрямком стає Європа.

У квітні канцлер Німеччини Олаф Шольц був із візитом у Китаї: йшлося про торгівлю, конкуренцію та невдоволення в ЄС державними субсидіями китайським компаніям. У травні Сі Цзіньпін вибрав Францію, Сербію та Угорщину для свого європейського турне. Питання торгівлі, субсидій і конкуренції залишалися на порядку денному, але до них додалися політичні проблеми, пов'язані з російсько-українською війною, а також більш масштабні геополітичні плани.

На кону тепер не тільки 15 відсотків китайського експорту, що вирушає до ЄС, а й спроба створити альтернативну систему безпеки в Євразії, засновану на партнерстві Європи і Китаю

Особливою мірою це стосується візиту Сі Цзіньпіна до Франції, де було враховано особливий підхід Парижа до трансатлантичних відносин. Саме в Парижі слова китайського лідера про те, що Китай і Франція мають разом працювати над створенням рівноправного багатополярного світу, мали знайти свою уважну аудиторію. По суті, Сі Цзіньпін запропонував Франції максимально широке співробітництво в усіх сферах, що спирається на ключові ідеї його глобальних ініціатив: уникнення блокового протистояння і взаємна вигода. Торговельний діалог із Німеччиною був доповнений у Парижі геополітичними ідеями: на кону тепер не тільки 15 відсотків китайського експорту, що вирушає до ЄС, а й спроба створити альтернативну систему безпеки в Євразії, засновану на партнерстві Європи і Китаю. Якщо розмови про неоізоляціонізм у США після виборів стануть гучнішими, зростання популярності таких ідей у Європі не можна виключати.

Вибір Сербії та Угорщини теж цікавий. Річ, звісно, не тільки в тому, що Сі Цзіньпіну подобалися в молодості югославський фільм «По

сліду Тигра» («Міст») і пісня «Белла Чао» в югославській же версії. Дата візиту збіглася з 25-ю річницею руйнування китайського посольства в Белграді американською авіабомбою під час операції НАТО – події, яку в Сербії пам'ятають досить добре. Це дає можливість ще раз пошукати можливі лінії розколів у відносинах між Європою та США і дати хоча б деяким країнам континенту альтернативу. Аудиторія знову була вдячною: Сі Цзіньпін та Александр Вучич підписали, серед майже трьох десятків документів, декларацію з багатозначною назвою – про побудову китайсько-сербського суспільства з єдиною долею, яка розширить стратегічне партнерство двох держав. У меню – інвестиції, фінансове співробітництво і вже звичні для Китаю високі технології. Сербія виступає важливим елементом ключової ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях», а Китай – найважливішим інвестором в економіку країни. З липня набуде чинності угода про вільну торгівлю між двома державами, і позиції Китаю на Балканах стануть ще міцнішими.

Якщо декларація із Сербією говорить про спільну долю, то в Будапешті Сі Цзіньпін вів мову про всепогодне всеосяжне стратегічне партнерство в нову епоху. Як держава – член ЄС, Угорщина теж відіграє важливу роль у планах ініціативи «Один пояс, один шлях», і їй теж запропонована співпраця в розвитку інфраструктури, зеленої енергетики та штучного інтелекту. У Будапешті також звучали слова про багатополярний світ, інклюзивну глобалізацію та справедливість.

Як Сербія, так і Угорщина в Китаї давно на особливо рахунку

Як Сербія, так і Угорщина в Китаї давно на особливому рахунку. Досвід обох країн уважно вивчають ще з часів, коли вони стали впроваджувати власні, національні моделі соціалізму, титоїзм і кадаризм. Потім у Китаї стежили за постсоціалістичними перетвореннями у двох країнах, витягуючи уроки і враховуючи їхню роль у регіоні. Сьогодні вони відіграють важливу роль у тому, що виглядає як план Пекіна з індивідуального переконання країн Європи в корисності партнерства з Китаєм у всіх сферах.

Турне Сі Цзіньпіна мало набагато більш далекосяжні цілі, ніж розв'язання проблем з імпортом до Європи китайських електромобілів або навіть того, що європейці вважають недобросовісною конкуренцією. Воно виглядає як спроба взяти на

себе ініціативу в момент очевидної кризи міжнародного порядку. Але така спроба неминуче впирається в російсько-українську війну і позицію Китаю.

Стурбованість європейців цією позицією зрозуміла. Але неприйнятність для Китаю поразки Росії теж виглядає принциповою. І це ускладнює пошук взаємовигідних рішень економічних і торговельних проблем. Європейський розрахунок на те, що Китай у будь-якій формі чинитиме тиск на Росію, виглядає непереконливим. Пекін зміг адаптуватися до реалій війни, обмежив пов'язані з нею ризики, з максимальною для себе користю використовував слабкість і вразливість Росії, а також позначив свою готовність відігравати роль посередника й брати активну участь у післявоєнному врегулюванні – коли умови для нього дозріють. Водночас Європа відіграє ключову роль у всій великій стратегії Китаю: якщо вдасться послабити її зв'язок зі США і відновити частково зруйновані агресією Росії проти України зв'язки між двома протилежними полюсами Євразії, то позиції Китаю в багатополярній геометрії світу стануть значно сильнішими. Але чи варте зближення з ЄС розвороту у відносинах Пекіна з Росією?

Майбутній візит Путіна до Китаю, а також Саміт миру в Швейцарії покажуть, наскільки незмінною залишається позиція Пекіна

Це питання залишається відкритим. Росія занадто важлива і як постачальник енергоресурсів, і як партнер Китаю з перебудови світового порядку. Європа теж важлива, але поки що тільки як економічний партнер. Для дійсно стратегічного партнерства між Китаєм і Європою (а не тільки окремими країнами) поки що занадто багато перешкод. Майбутній візит Путіна до Китаю, а також Саміт миру в Швейцарії покажуть, наскільки незмінною залишається позиція Пекіна.

Російсько-українська війна поступово генерує глобальні наслідки. Її динаміку і характер багато хто у світі вважає проявом слабкості Заходу. Перетікання сили в глобальному масштабі триває, проявляються межі можливостей найсильніших держав. Багато урядів, погоджуючись з оцінкою Пекіна про кінець монополярного світу, згадують про стратегію балансування. Вона може дати можливість звести до мінімуму ризики і розширити простір для маневру. До такої політики, яка по-іншому називається – «хеджування», можуть вдаватися не тільки сусіди Китаю в регіоні, а й віддалені партнери, ті самі Сербія чи Угорщина. Якщо мода на хеджування посилиться, Пекін уже скоро зможе повернутися до

своїх пропозицій для Європи. І тоді від них буде складніше відмовитися.

Микола Капітоненко
Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.